

Il seguaint text explicha cun bgera fantasia, perche cha'ls *Smarties* haun nom *Smarties*.

- 1 **Perche gustan tuot ils *Smarties* (listess) delizchus, pigliand our ils cotschens?**
2 *Impustüt sch'ün ils tschütscha (pruvè üna vouta), haun els il gust da fier d'chavagl da*
3 *ruegen (u uschè).*

4 Pü bod, cuort aunz l'ultim temp da glatsch, d'eira que auncha üsito in Norvegia cha'ls
5 homens culurivan ils daints e las unglas da la daunta e dals peis cun algas blovas per
6 ir in tschercha d'üna marusa. Pünavaunt d'eira que eir normel da quist temp cha
7 scossas da fin milli chevras alpinas ollandaisas chaminaivan tres las valledas
8 muntagnardas da l'Europa. La nudritüra principela da quistas chevras, chi sun
9 displaschaivelmaing svanidas hoz, d'eiran giambers da müs-chel ch'ellas
10 tscherchaivan sün lur turas lungias aint il territori alpin.

11 Characteristic per quists giambers da müs-chel d'eira lur resistenza fenomenela a la
12 fradaglia, üna qualited insolita per giambers. Uschè pudaivan els facilmaing survivor
13 ils invierns tampros aunz ils temps da glatsch. (Cuntrari als dürs invierns zieva ils
14 temps da glatsch d'eiran ils invierns aunz ils temps da glatsch amabels e main fraids,
15 els düraivan però pü lönch. Ün inviern pudaiva durer bel e bain duos fin trais ans). Oter
16 cu'ls giambers cuntschaints a nus, nu vaivan ils giambers da müs-chel ultra da que
17 neir üngünas zaungias per as proteger da lur inimihs. Lur unica protecziun cunter
18 attacheders d'eira, ch'els d'eiran abels da trer aint tuot lur membra scu üna tartaruga
19 e ch'els gnivan uschè sbarattos cun gera. Per furtüna d'eiran bgeras bes-chas da quist
20 temp orvas per culuors, uschigliö füssan ils giambers gniews scuvierts fich svelte pervi
21 da la culur cotschna da lur corazza. Ils problems haun cumanzo, cur cha las chevras
22 alpinas ollandaisas haun imprains a disferenzcher culuors. Quist'abilited haun ellas
23 sviluppo düraunt bgeras generaziuns per as proteger adura dad aivlas da papagagl.
24 Grazcha a quista nouv'abilited es que alura sto fich simpel per ellas da chatter ils
25 giambers cotschens i'l müs-chel verd e da'ls maglier. Quist avantag evoluziunar da las
26 chevras alpinas ollandaisas ho bod mno a l'extirpaziun dals giambers da müs-chel.

27 Per as proteger meglder da las chevras alpinas ollandaisas magliedrunas, s'haun
28 rendieus ils giambers da müs-chel adüna pü ingiö illa planüra. Per consequenza s'ho
29 derasada la chevra alpina ollandaisa pü ferm. Illa planüra haun ils giambers chatto
30 nouvs zops per as proteger da las chevras. Els restaivan in vicinanza da colonias da
31 verms sulfurics, ils quëls stramantaivan a lur inimihs cun lur spüzza. Quista tactica ho
32 permiss als giambers da survivor e las chevras alpinas ollandaisas s'haun retrattas
33 düraunt ils prossems ans in lur lö da viver d'origen, las Alps ollandaisas, inua ch'ellas
34 haun darcho cumanzo a's nudrir impustüt da barba d'buoch e scorza allucinogena, fin
35 ch'ellas sun svanidas. Davart la radschun da la mort da quistas bes-chas vain dispütto

36 fin hoz. Scienzios crajan però cha que detta ün connex direct cun l'explotaziun da las
37 Alps ollandaisas per fabricher repars. Ma que es ün'otra istorgia...

38 Ils giambers da müs-chel da lur vart sun però gniesu admiros per lur capacited da

39 s'adatter e per lur intelligenza, uschè

40 cha'ls scienzios als haun numnos

41 *Smarties*. Sainza inimihs natürels s'haun

42 els multiplichos ourdvar svelt, uschè

43 ch'els sun dvantos üna molesta. Ün

44 conditer scort ho però fat üna scuvierda

45 fich interessanta chi ho scholt il problem

46 e chi s'ho musseda scu bun affer: Pervi

47 d'üna manchaunza d'ün enzim nu sun ils

48 giambers da müs-chel abels da glivrer da

49 maglier tschiculatta fin cha que nu do pü

50 üngüna. (Ün fenomen cha s'observa dal

51 rest in fuorma flaivla eir tar qualchüns

52 umauns. A funcziuna in cas eir cun chips.

53 Pruvè!) Scha'ls giambers da müs-chel

54 paun dimena gnir tiers a tschiculatta,

55 maglian els uschè bger ch'els crappan a

56 la fin finela (Ils giambers consistan

57 nempe da passa 85% stomi. Scha quel

58 es plain, nu lavuran ils organs pü). Il conditer indscheznaivel ho dimena surpavlo ils

59 giambers cun tschiculatta ed als ho vendieus zieva in s-chaclinas da chartun

60 arduondas in sia butia. Grazcha al gust unic da tschiculatta e corazza da ruegen sun

61 els dvantos ün hit. l' decuors dal temp sun ils giambers gniesu adüna pü rers e que

62 s'ho cumanzo ad agiundscher lantiglias da tschiculatta cun otras culuors chi nu vaivan

63 pü il gust originel.

64 Quaunt granda cha la part da giambers natürels in fuorma da lantiglias es hoz illa

65 producziun industriela da prodots da tschiculatta e quaunt bger cha vain ingiano cun

66 aroma da zuorpel artificiel, nun es cler. In mincha cas sun eau, l'autur dal text, da l'avis

67 cha'ls *Smarties* blovs gustan il meglder...

(tenor ün text da Marc Menz our dal cudesch 'Pertge han bananas adina il numer 1?', Uniun Rumantsch Grischun, 2021)